

6. Свінціцький А. С. Актуальні питання щодо впровадження медичних інноваційних технологій у закладах охорони здоров'я / А. С. Свінціцький, О. І. Висоцька // Практикуючий лікар. - 2015. - № 1 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PraktLik_2015_1_4
7. Environmental Health Criteria 234: Elemental speciation in Human Health Risk Assessment. WHO/IPCS, Geneva / Apostoli P., Cornelis R., Duffus J., et. al. - 2006 - 256 p. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.who.int/ipcs/publications/ehc/ehc234.pdf>
8. Indicators Based on the Biomonitoring of Exposure to Chemical Pollutants. Report on the Meeting of Catania, Italy, 19—20 April 2012. World Health Organization. 2012 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/170734/e96640.pdf
9. Integration of the Problem of Medical Ecology on the Level of the Highly Urbanized Region / [G. S. Rozenberg, N. V. Lazareva, Y. V. Simonov та ін.]. // International journal of environmental & science education. - 2016. - С. 7668–7683.
10. Principles for the assessment of risk to human health from exposure to chemicals. Geneva: WHO/IPCS; 1999. 91 p. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.pic.int/Portals/5/secEdoc/Environmental%20Health%20Criteria%20210.pdf>
11. Proposals to implement the second list of indicative occupational exposure limit values / EU-OSH. European Directive 2006/15/EC. London: Health and Safety Commission; 2006 Sept. 27. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.hse.gov.uk/consult/condocs/cd208.pdf>
12. Schwartz B.S. The future of environmental medicine in Environmental Health Perspectives: where should we be headed? [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1280414/>
13. Selected chloroalkyl ethers. Environmental Health Criteria / WHO 1998h.- 201. - World Health Organization, Geneva. [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/29534>
14. United Nations Environment Programme. The Minamata Convention on Mercury. Cincinnati: UNEP; 2014 [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.mercuryconvention.org>
15. World Health Organization. Parma Declaration on Environment and Health. Geneva: WHO. [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0004/78610/E93618R.pdf

УДК 140.8+37.01 (477)

Кірик Т.В.

ПВНЗ «Київський медичний університет»

ПРО ПЕРСПЕКТИВИ НООЛЕКСИКОНУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Досліджено сучасну тенденцію появи нових наукових термінів, які пов'язані з поняттям "ноосфера". Вони потрібні для опису інновацій у вищій освіті, наукових дослідженнях, виробництві, управлінні, екології та ін. Нові терміни формують ноолексикон (нооглосарій чи нооенциклопедію). Особливо важливі поняття ноотехнології, ноонет, ноорозвиток, ноосуспільство, ноогуманізм. Автор пропонує варіант ноолексикону у вигляді "хмари тегів" і поділяє його на дві частини - раціональну, пов'язану з точними науками (Sciences), та ірраціональну (Arts). Вказано на велике значення для освіти поняття "ноогуманізм", запропоновано для нього нову наукову базу.

Ключові слова: *проблеми людства, ноосфера, ноолексикон, ноотехнології, ноорозвиток, ноогуманізм, вища школа*

Автор исследует современную тенденцию появления новых научных терминов, связанных с понятием «ноосфера». Они нужны для описания инноваций в высшем образовании, научных исследованиях, производстве, управлении, экологии и др. Новые термины формируют ноолексикон (нооглоссарий или нооэнциклопедию). Особенно важными оказываются понятия ноотехнологии, ноонет, нооразвитие, ноообщество, ноогуманизм. Автор предлагает вариант ноолексикона в виде "облака тегов" и разделяет его на две части - рациональную, связанную с точными науками (Sciences) и иррациональную (Arts). Указано большое

значення для вищого образования понятия "ноогуманизм", для него предложена новая научная база.

Ключевые слова: проблемы человечества, ноосфера, ноолексикон, ноотехнологии, нооразвитие, ноогуманизм, высшая школа

The author studied a modern trend in introduction of new scientific terms related to the concept "noosphere". They are useful to describe innovation in higher education, scientific research, production, management, ecology and others. New terms form noolexicon (nooglossary or nooencyclopedia). There are 5 especially important concepts: nootechnologies, noonet, noodevelopment, noosociety, noohumanism. The author offers to divide noolexicon into two parts – rational associated with the exact knowledge (Sciences), and irrational knowledge (Arts). It specified on the importance of the concept of "noohumanism" in education, a new scientific basis is suggested.

Key words: problems of humanity, noosphere, noolexicon, nootechnologies, noodevelopment, noohumanism, higher education

Автор та колеги-викладачі у своїй щоденній діяльності стикаються з появою багатьох нових термінів. Більшість з них надходить зі сфери інформаційно-комунікаційних технологій, де подвоєння знань відбувається щонайбільше за два-три роки. Приблизно такою ж високою є швидкість оновлення фахових термінів у фармакології та у частині інших медичних секторів. На цьому тлі решта вищої освіти може видатися оазою спокою.

Однак, увесь плин еволюції людства, світові та європейські тенденції в економіці, науково-технологічній та інших сферах свідчить про те, що нові освітні закони України є все ж "тимчасовими" у тому сенсі, що достатньо добре враховують реалії сьогодення, але не можуть претендувати на високу застосовність після надходження хвилі чергової промислової революції [5], яка докорінно змінить увесь ринок праці, енергетику та інші сектори життєзабезпечення всього людства. Слід чекати й на те, що гострішою буде його реакція на інтенсифікацію екологічних та інших загроз, на появу несподіваних перешкод (глобальний тероризм та ін.) на шляху до бажаного сталого розвитку і побудови *ноосфери*. Неминучим буде створення нової редакції національного освітнього і наукового законодавства.

Є багато хороших праць з пропозиціями інновацій (В.П. Андрущенко - [1] та ін.); М.Ф. Степко - [6]), але досліджень нової термінології з орієнтацією на майбутнє недостатньо. Для нас цей факт став імпульсом для роздумів над питанням можливості появи великої кількості нових термінів під впливом глобальних технологічних, економічних і політичних змін.

Метою статті є аналіз тенденції винайдення нових термінів, які разом формують "ноолексикон", значення і використання яких неминуче зростатиме у майбутньому. В методологічному аспекті дослідження спиратиметься на поєднання класичних знань і теорій з досягненнями молодих *Sciences&Arts*, частина яких формується в останні роки.

Сучасний науковий поступ і прискорення технологічних інновацій спонукають філософів та інших дослідників до моніторингу нових понять задля розширення професійного і загальногромадянського лексикону. З великого кола важливих для викладачів ВНЗ термінів нас особливо зацікавила група слів, кожне з яких розпочинається з літер "*ноо-*". Незаперечним є той факт, що до першого і загальновідомого слова "ноосфера" приєднуються усе нові й нові: ноогуманізм, ноосферологія, ноогеографія, ноорозвиток, ноетика, ноокосмологія, ноопрогрес

([3; 7; 8] та ін.). Очевидно, що йдеться про значну загальну тенденцію широкого обсягу, що стосується і суспільства в цілому, і наукового комплексу.

Своїм завданням ми вважаємо насамперед аналіз ситуації з винайденням, поширенням і використанням термінів, що можна вважати похідними від кореневого поняття "ноосфера". Спершу нами була опрацьована стаття про нооглосарій (К.В. Корсак, Ю.К. Корсак, 2014 [3]). Її загальне скерування - ноофутурологія й доведення того, що у людства в цілому є надія на порятунок, на усунення екологічних та інших загроз тільки у тому разі, коли всі індустріальні й інші шкідливі для біосфери і людини аграрні, промислові та інші технології будуть замінені на екологічно чисті і безпечні ноотехнології (мудротехнології). Ось їх визначення:

"Ноотехнології - мудрі способи виробництва та інші соціальні чи економічні процеси, які дають можливість для всієї популяції людей співіснувати з біосферою, не пошкоджуючи її й не зменшуючи її різноманіття. Подібна повна екологічна безпечність ноотехнологій забезпечується тим, що людина мудро скеровує природні процеси у бажаному для себе напрямі, не порушуючи цим їх нормального плину, не перетворюючи на засіб знищення спершу біосфери, а по тому - всього людства. Якщо людство ще до середини ХХІ ст. спроможеться відмовитися від індустріальних виробництв і замінити їх ноотехнологіями, то стане цілком можливим і сталий розвиток, і поєднання зростання чисельності людства з підвищенням якості життя кожного громадянина" [3, с. 43].

Хоч у тексті вказаної статті основний наголос зроблений на перші чотири "виробничі" ноотехнології, ми звернули увагу на те, що щойно наведене означення охоплює будь-які "мудрі" дії людей у своїй соціальній і культурній діяльності. Тому у нооглосарії, що містить понад 70 відомих і цілком нових ноотермінів, значний відсоток стосується невиробничих сфер - ноогуманізм, ноомислення, ноопсихологія, ноопедагогіка, нооісторія, нооальтруїзм і багато інших. Не наводячи їх визначень, відзначимо, що відміна "ноотермінів" від класичних полягає у виході людей на рівень ноотехнологій, досягненні ноосамозабезпечення, формуванні ноомислення, побудові ноосуспільства та ін.

З усіх можливих варіантів обмежимося тільки визначенням *ноомислення* - *це спосіб використання головного мозку, що переважає традиційну «мудрість» ширшими віковими рамками і використанням не тільки життєвого досвіду, а й найновіших досягнень точних і гуманітарних наук* [3, с. 47]. Його перспективність ми вбачаємо у тому, що з початком нового сторіччя і винайденням нешкідливих для здоров'я людини засобів моніторингу роботи людського мозку разом з вимірами на рівні міжмолекулярної взаємодії педагоги, психологи, філософи і представники багатьох інших наук отримують все повнішу і точнішу базу для своїх фахових аналізів і дій.

Загалом стаття "Нооглосарій як засіб позитивізації майбутнього й нових цілей вищої освіти" сприйнята нами як довідково-інформаційна, як перелік частини усіх можливих термінів з літерами "ноо-". Термін "нооглосарій" виглядає штучним, адже він має історичне походження і раніше використовувався переважно істориками, філологами і філософами. А у цитованій статті ядром викладу є майбутнє - близьке і віддалене (ноорозвиток, нооекономіка, ноосуспільство та ін.). Надто формальним і коротким ми вважаємо визначення важливого для всієї інтелектуальної сфери діяльності людства поняття ноогуманізм - "це реалізація

принципу ставлення до людини як до найвищої цінності в умовах ноосупільства і прийняття світової конвенції «Про обов'язки Людини» [3, с.46].

У пошуках інших випадків пропозицій і використання ноотермінів на просторах Інтернету ми звернули увагу на статтю О.Я. Анопрієнко з аналізом великої кількості ноотермінів [2].

Як і слід було очікувати, О.Я. Анопрієнко концентрує свою увагу на фахових темах і висловлює переконання, що головним постачальником цілком нових слів і понять є сфера високих і надвисоких комп'ютерних та усіх інших технологій (загалом - техносфера). Саме техносферу він розглядає засобом практичного втілення уявлень В.І. Вернадського про ноосферу, а загалом пропонує використовувати поняття «*ноологізм*» для виділення і позначення всієї сукупності нових словотворів, що відображають різні аспекти становлення та розвитку ноосфери [2, с.11]. У цій статті її автор для компактного відтворення власних ноотермінів (ноологізмів - ноографіка, ноомодельовання, нооком'ютинг) і виявлених ним у працях сучасних українських і зарубіжних авторів застосував схему, наведену на рис. 1.

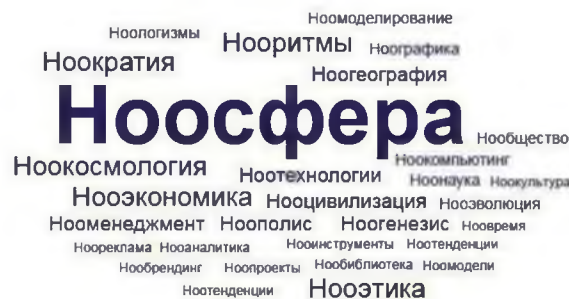

Рис. 1. Найбільш поширені ноологізми у 2011 році, відтворені у вигляді «хмари тегів» [2]

У ній О.Я. Анопрієнко зверненням до шрифту різних розмірів намагався - хоча б приблизно - вказати популярність відповідного терміну, поширеність і рівень визнання у науковому світі. Вибір слів і шрифтів достатньо суб'єктивний. Автор рис. 1 більше зацікавлений у пропаганді майбутніх досягнень інформаційно-комунікаційних технологій, помітно менше - у розширенні світогляду студентів вищих інженерно-технічних закладів у гуманітарних аспектах.

Однак, нас у житті набагато більше цікавлять загальнофілософські питання, адже студенти живуть повноцінним життям і зазнають найрізноманітніших впливів. Вони мають потребу в засвоєнні значення якомога більшої кількості ноологізмів та у формуванні компетентності в їх правильному застосуванні.

Скорочуючи виклад, відмовимося від назви кожного терміну, вказівки на його застосування у якійсь з публікацій з більш або менш детальними поясненнями. Звернемо головну увагу на те, що загалом у світі та Україні сфера наук достатньо глибоко поділена на дві частини - природничо-математичних знань, які на англійській мові охоплюються поняттям Sciences, та гуманітарних (у широкому сенсі) наук, для яких на Заході найчастіше використовують слово Arts. Загалом утворилися дві царини знань, перша з яких керується раціональним підходом з мінімумом суб'єктивності, друга - ірраціональним, який не надто високо цінує факти та інструментальні виміри, надаючи перевагу мисленню, міркуванням, умовиводам.

Враховуючи цю сутнісну диференціацію, О.Я. Анопрієнко робить правильний і корисний висновок щодо всіх ноологізмів: "З початку 1990-х років не

тільки розпочався період підвищеного інтересу до концепції ноосфери, а й з'явилися підстави виділити в потоці цього інтересу два напрямки: близький до ірраціонального, який підтримують переважно фахівці гуманітарних профілів, і раціональний, майже технократичний, тісно пов'язаний з розвитком комп'ютерних технологій." [2, с.12].

Серед багатьох інших ноопропозицій представників точних наук О.Я. Анопрієнко у своїй статті виділяє винайдений К.В. Корсаком термін "*ноотехнології*", вважаючи його найперспективнішим для застосування. Він це наводить без деталізації, вказуючи одним реченням на те, що вони відзначаються екологічною чистотою, дають змогу зберегти біосферу і насправді реалізувати план побудови ноосфери.

Закінчимо наше звернення до публікацій О.Я. Анопрієнко таким зауваженням: у світоглядному аспекті він не тільки притримується ідей і засад гуманітарних наук, але йде значно далі, наближаючись до невиразної межі псевдо- і антинаук. Це ми вважаємо помилкою, а тому відмовляємося покласти подібні погляди в основу ноогуманізму і запропонувати їх студентам для формування необхідного у ХХІ ноосвітогляду.

З міркувань сподівання на успіх ми вважаємо перспективним і необхідним використати ідею створення і поширення безпечних для людини ноотехнологій, реформувати медичні та інші інституції у ноозаклади, розширити можливості виховного впливу на студентів завдяки використанню ноопедагогіки і ноопсихології. Компактно висловити ці наші твердження ми спробуємо через значну модифікацію рис. 1, пропонуючи власний варіант найбільш перспективних понять для вищої школи ХХІ ст. (рис.2).

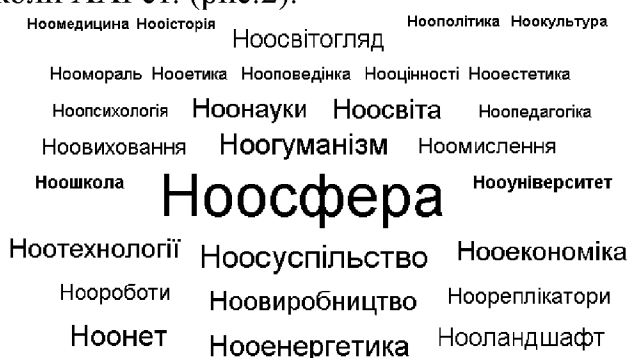

Рис. 2. «Хмара тегів-ХХІ» - перспективний варіант ноологізмів для використання у вищій школі майбутнього суспільства

Словом "*ноосфера*", що лишається лідером в усьому сучасному українському ноолексиконі, ми поділили схему на дві частини. Менша за лексичним обсягом нижня містить терміни зі світу раціональності, виробництва, матеріального забезпечення. Головним серед них ми вважаємо поняття "*ноотехнології*", адже без їх перемоги над індустріальними виробництвами неможливо реалізувати узгоджену з потребами біосфери економіку і побудувати ноосуспільство - основу ноосфери.

Значна відміна між рис. 2 і рис. 1 полягає в кількості і значенні ноотермінів зі світу ірраціональності. Ми вважаємо особливо важливим для вищої освіти, культури і суспільної діяльності поняття "*ноогуманізм*", що узагалі відсутнє на рис. 1. Цим словом ми пропонуємо охоплювати притаманну для ноосуспільства систему ідей, поглядів, оцінок, передбачень і дій стосовно людини, яка є

фундаментальною основою всіх суспільних систем, у першу чергу - сфери освіти, простору наук і досліджень, культури, моралі й усього, що стосується послуг і обслуговування, зокрема, охорони і забезпечення здоров'я.

Не витрачаючи заключну частину цієї статті на деталізацію значень термінів ноосвіта, ноовиховання, нооісторія, ноопедагогіка, ноопсихологія, ноошкола, нооуніверситет і кількох інших подібних, сконцентруємося на засадничому виборі наукового фундаменту для обґрунтування всього концепту ноогуманізму та усіх нерозривно пов'язаних з ним понять.

Двома полярними варіантами ми вважаємо вже згадані вище частково сформовані сектори ноознань - *природничо-математичний* (раціональний) і *гуманітарний* (ірраціональний). Яким буде результат своєрідного змагання між ними для нас невідомий. Та все ж сподіваємося на те, що як у професійній сфері автора (охорона здоров'я), так і в інших важливих для суспільства системах переможуть не шарлатани та екстрасенси, а науковці й технологи найвищих компетентностей, він яких можна чекати реальних засобів порятунку людства.

Наша пропозиція полягає у тому, що в освітньо-філософському гуманізмі, з яким треба буде звертатися до молоді і студентів, необхідно віддавати перевагу комплексу ноологізмів, який спиратиметься на термін "ноотехнології". У статтях його винахідника К.В. Корсака мова йшла усього лише про чотири перші ноотехнології та про доволі обмежений простір їх застосування. Але слід погодитися з його переконаністю у перспективах створення все більшої кількості ноотехнологій та у неминучості витіснення ними усіх тих сучасних виробництв, які шкодять біосфері і людині (набагато повніший перелік ноотермінів містить стаття про Нооглосарій-2 [4]).

Роблять грубу помилку всі особи, які в національних планах розвитку України акцентують неоіндустріалізацію і неоаграризацію. Цей шлях принципово непридатний на віддалену перспективу і припустимий лише на короткий момент для захисту населення від голоду і відчаю. Слід використати державну стратегію дій Німеччини чи Ірландії, які вже розпочали процес виходу з індустріальної епохи. Там не звучать ноологізми, але й прикметників на кшталт "екологічний" і "альтернативний", термінів з літерами «смарт-» німцям вистачає для вибору керунку прогресу, що надає нам сподівання на перетворення просторів перебування людей у ноосферу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В.П. Вчитель XXI століття: нова стратегія Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова // Вища освіта України. - 2016. - №4. - С. 5-14
2. Аноприенко А.Я. Ноокomp'ютинг // Информатика и компьютерные технологии. - 2011. - №1. - С. 10-23
3. Корсак К., Корсак Ю. Нооглосарій як засіб позитивізації майбутнього й нових цілей вищої освіти // Вища освіта України. - 2014. - №2. - С. 42-48 (Url: http://wou.npu.edu.ua/images/arhiv/2014/WOU_2_2014.pdf)
4. Корсак К.В., Корсак Ю.К. Нооглосарій-2 — ноонауки для майбутнього без колапсів // Вища школа. - 2019. - №2. - С. 43-58
5. Рифкин Дж. Третья промышленная революция / Пер. с англ. — М.: Альпина нон-фикшн, 2014. — 409 с.
6. Степко М.Ф. Національна рамка кваліфікацій: що маємо і що потрібно? // Вища освіта України. - 2010. - №1(36), дод.1. - С. 232-239
7. Сонько С.П. Концепція ноосферних екосистем як продовження ідей В.І. Вернадського // Ноосфера і цивілізація. - 2010. - Вип. 8-9(11). - С.230-241
8. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманизм в современной философии: философский и компаративный анализ // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2016. № 66. - С. 144-149